

Ocena atrakcyjności walorów turystycznych Biebrzańskiego Parku Narodowego w świetle badań ankietowych

Evaluating attractiveness of Biebrza National Park tourist values as a result of questionnaire research

Halina Kiryluk

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Turystyki i Rekreacji

Małgorzata Borkowska-Niszczoła

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Turystyki i Rekreacji

Abstract

Biebrza National Park is one of the biggest national parks in Poland. With regard to its unique natural values it is one of a kind in Poland and Europe, which increasingly attracts tourists.

Kind, largeness, quality and tourist attractions influence opportunity of development of specific forms of tourist movement, trends and intensity of tourist usage.

The aim of the article is to analyze and estimate Biebrza National Park's attractions of natural and cultural values and get to know the main motives of tourists' journeys and forms of leisure in the area. The research was done by a diagnostic survey method using a questionnaire technique.

Key words

natural and cultural values, tourist attraction, tourist movement.

Wstęp

Parki narodowe stanowią atrakcyjne miejsca podróży turystycznych. Obejmują one bowiem najcenniejsze w skali Polski zasoby i walory środowiska przyrodniczego oraz kulturowego. Rodzaj, wielkość, jakość oraz dostępność walorów turystycznych wpływa na możliwości rozwoju określonych form ruchu turystycznego, kierunki oraz intensywność użytkowania turystycznego¹.

Biebrzański Park Narodowy jest jednym z największych parków narodowych w Polsce o powierzchni 59 223 ha. Chroni najbardziej rozległe w Europie Środkowej torfowiska, związane z bagienną doliną rzeczną Biebrzy. Cechuje go bogactwo i unikalność flory i fauny, które czynią ten region unikatowym nie tylko w skali regionu i kraju, ale również w skali europejskiej i światowej.

Z uwagi na szczególne walory turystyczne, dużą sieć szlaków turystycznych oraz ścieżek dydaktycznych Biebrzański Park Narodowy przyciąga zwiedzających. Z roku na rok liczba turystów rośnie. W 2007 roku Park odwiedziło 36 400 turystów², podczas gdy w 1996 roku zaledwie 9 000.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i ocena atrakcyjności walorów przyrodniczych i kulturowych Biebrzańskiego Parku Narodowego, a także poznanie głównych motywów podróży turystycznych oraz realizowanych na tym terenie form wypoczynku. Główną metodą badań był sondaż diagnostyczny przeprowadzony z wykorzystaniem techniki ankietowej.

1. Podstawowe elementy atrakcyjności turystycznej obszarów

Atrakcyjność turystyczną określa się jako stopień, w jakim obiektywnie istniejące na danym obszarze warunki „przyciągają” turystów³, czy też stopień przyciągania przez dany region określonego rodzaju turystyki. Wiąże się ona z ilością i jakością występujących na danym obszarze obiektów i zjawisk, na które istnieje popyt określonych form ruchu turystycznego.

Określenie stopnia atrakcyjności obszaru z punktu widzenia turystyki wymaga uwzględniania wielu zróżnicowanych i często niewymiernych czynników i kryte-

---

¹ H. Kiryluk, *Walory i atrakcje turystyczne obszarów przyrodniczo cennych*, (w:) *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, (red.) B. Poskrobko, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok 2005, s. 25.

² *Ochrona środowiska 2008*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008, s. 290.

³ A. Ciechorska: *Jakie czynniki przyrodnicze decydują o atrakcyjności i przydatności turystycznej terenu*, „Aura” 1998, Nr 4, s. 5.

riów. Za podstawowe czynniki decydujące o atrakcyjności turystycznej uznaje się: walory turystyczne, dostępność komunikacyjną oraz zagospodarowanie turystyczne odwiedzanych obszarów. Coraz częściej do tych elementów dodaje się stan i ochronę środowiska przyrodniczego, które w ostatnich latach odgrywają coraz większą wagę przy wyborze miejsca wypoczynku.

G. Gołębski wyodrębnia natomiast dwa wskaźniki syntetyczne atrakcyjności obszaru z punktu widzenia możliwości rozwoju turystyki:

- atrakcyjność turystyczną, której wyróżnikiem są walory turystyczne, stan i ochrona środowiska przyrodniczego oraz dostępność komunikacyjna;
- atrakcyjność inwestycyjną, która uzależniona jest od: infrastruktury technicznej, stosunków ludnościowych (np. gęstości zaludnienia, stopy bezrobocia) i finansów gmin⁴.

Podstawowym elementem atrakcyjności turystycznej parków narodowych są walory i atrakcje turystyczne. Walory turystyczne są to dobra stworzone przez naturę (specyficzne elementy i cechy środowiska przyrodniczego) lub powstałe w wyniku działalności człowieka (specyficzne przejawy tej działalności), które wywołują zainteresowanie turystów, a tym samym stanowią podstawę rozwoju zjawisk turystycznych. Walory turystyczne uznaje się za najważniejszy czynnik decydujący o lokalizacji na danym obszarze pozostałych elementów podaży turystycznej.

Na atrakcyjność turystyczną walorów turystycznych wpływa przede wszystkim: naturalny i harmonijny układ trzech podstawowych komponentów przyrodniczych (rzeźby, wody i roślinności); mała liczba elementów antropogenicznych (choć niektóre obiekty architektoniczne, takie jak zabytki są elementem uatrakcyjniającym naturalny krajobraz), rozległość widoków, niepowtarzalność krajobrazu (jednocześnie cenioną wartością jest też typowość krajobrazu), urozmaicenie krajobrazu.

Walory turystyczne są różnie klasyfikowane⁵. Uznaną powszechnie klasyfikację jest podział według kryterium ich genezy. Stosując to kryterium wyróżnia się walory przyrodnicze – stanowiące naturalny potencjał turystyczny (np. rzeki, jeziora, urozmaiconą rzeźbę terenu, flora i fauna, krajobraz) oraz walory pozaprzyrodnicze (antropogeniczne, kulturowe) – stanowiące turystyczny potencjał kulturowy (np. dobra materialne i niematerialne kultury, pamiątki i miejsca historyczne,

⁴ *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, (red.) G. Gołębski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań 1999, s. 48-58.

⁵ Szeroką charakterystykę walorów turystycznych według różnych klasyfikacji zawierają prace: A. Kuchcińska, J. Kuchciński: *Elementy turystyki i geografii turystycznej*, Wyd. Spółdzielcze, Warszawa 1986; T. Lijewski B. Mikułowski, J. Wyrzykowski: *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 1998; A. Kowalczyk: *Geografia turystyki*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1997.

ośrodki twórczości ludowej, skanseny i zbiory etnograficzne, układy urbanistyczne, zabytki budownictwa ludowego, folklor).

Z walorami turystycznymi ściśle związane jest pojęcie atrakcji turystycznych. Termin ten nie został jednak dotąd w literaturze przedmiotu jednoznacznie zdefiniowany. W szerokim ujęciu za atrakcje turystyczne uznaje się wszystkie zjawiska i przedmioty przyciągające turystów, a więc nie tylko elementy i obiekty przyrody i kultury, ale również poziom cen, postawy ludności miejscowej wobec turystów, urządzenia turystyczne z całą infrastrukturą techniczną i inne⁶. Atrakcją turystyczną może być każdy walor przyrodniczy lub kulturowy, czy też element zagospodarowania turystycznego, który przyciąga turystów w określone miejsce. Uważa się jednak często, iż walory turystyczne stają się atrakcjami turystycznymi dopiero po przystosowaniu do potrzeb ruchu turystycznego⁷.

2. Ogólna charakterystyka Biebrzańskiego Parku Narodowego

Biebrzański Park Narodowy został utworzony 9 września 1993 roku i jest jednym z czterech parków narodowych położonych na terenie województwa podlaskiego. Jest on największym parkiem narodowym w Polsce, a jego powierzchnia wynosi 59 223 ha. Obszary leśne w Parku zajmują 15530,5 ha, grunty rolne – 14050,5 ha, wody 960,6 ha, a nieużytki – Bagna Biebrzańskie, które stanowią najbardziej cenne przyrodniczo ekosystemy – 28184,6 ha⁸. Ochronie ścisłej podlega obszar 5075 ha (w tym dawny rezerwat Czerwone Bagno). Dodatkowo wokół parku utworzono otulinę o powierzchni 66 624 ha.

Biebrzański Park Narodowy chroni specyficzne, zanikające w Europie siedliska bagiennie-torfowe (zwane Bagnami Biebrzańskimi), z unikalną różnorodnością gatunków roślin i zwierząt oraz naturalnych ekosystemów. Główną oś hydrologiczną parku stanowi rzeka Biebrza. Jest ona rzeką o typowo nizinnym charakterze, posiadającą niskie spadki i bardzo silnie meandrującą, z licznymi zakolami i starorzeczami. Dolina Biebrzy, która jest podzielona na trzy baseny: Górny, Środkowy i Dolny, stanowi bardzo ważne miejsce gniazdowania, żerowania i od-

---

⁶ Z. Kruczek, S. Sacha, *Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Wyd. PROKSENIA, Kraków 1999, s. 9.

⁷ Według koncepcji Z. Kruczka i S. Sachy walory turystyczne stanowią kategorię bardziej ogólną, obiektywną, stwarzającą potencjalne podstawy rozwoju turystyki. Atrakcje turystyczne są natomiast kategorią subiektywną. Ich obecność na rynku i w świadomości potencjalnych turystów wymaga odpowiednich zabiegów organizacyjnych, promocji i reklamy (Z. Kruczek, S. Sacha: *Geografia...*, *op. cit.* s.10).

⁸ *Ochrona środowiska 2008*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008, s. 288.

poczynku dla ptactwa wodno-błotnego. Stąd też w 1995 roku została wpisana na listę siedlisk konwencji Ramsar⁹.

Dolina Biebrzy stanowi najcenniejszy walor parku i jest silnym magnesem przyciągającym turystów, zwłaszcza zagranicznych. Są tu bowiem rzadkie, zagrożone i ginące w kraju i Europie gatunki roślin, ptaków i innych zwierząt, a także atrakcyjne krajobrazy, ekosystemy i siedliska, które gdzie indziej zostały już bezpowrotnie zniszczone, w wyniku melioracji i osuszania.

Szata roślinna parku odznacza się dużą różnorodnością i wysokim stopniem naturalności. Dotychczas w dolinie Biebrzy stwierdzono występowanie ponad 920 gatunków roślin naczyniowych, z których 67 jest objętych prawną ochroną gatunkową w Polsce, zaś 45 znalazło się na „Czerwonej Liście Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce” jako gatunki ginące, bądź zagrożone wyginięciem. Są tu prawie wszystkie zbiorowiska siedlisk wodnych, bagiennych i torfowych spotykane w Polsce. Jedną z charakterystycznych cech florystycznych parku jest dominacja świerka i duży udział gatunków borealnych i reliktywów glacialnych. Do najbardziej interesujących pod względem bogactwa florystycznego siedlisk zaliczyć należy, obok mechowisk turzycowych, mineralne wyniesienia zwane grądami¹⁰.

Dolina Biebrzy jest ponadto unikatową w skali Europy enklawą dla ptaków wodno-błotnych. Dotychczas zaobserwowano tu 271 gatunków ptaków, w tym 181 lęgowych oraz 17 gatunków ginących lub zagrożonych wyginięciem. Dla niektórych z nich Bagna Biebrzańskie stanowią jedną z ostatnich ostoi gwarantujących utrzymanie się populacji w Europie Środkowej. Stąd też walory przyrodnicze BPN posiadają rangę międzynarodową.

W 2004 dolinę Biebrzy (BPN i jego otulinę) włączono do sieci Natura 2000 jako obszar specjalnej ochrony ptaków (o powierzchni 121.002,6 ha) i obszar specjalnej ochrony siedlisk (149.929,1 ha). Główne walory turystyczne BPN przedstawia tabela 1.

---

⁹ Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, sporządzona w Ramsar dnia 2 lutego 1971 roku.

¹⁰ Biebrzański Park Narodowy. Witryna internetowa: <http://www.biebrza.org.pl>, stan z 23.06.2009.

Tabela 1. Główne walory i atrakcje turystyczne Biebrzańskiego Parku Narodowego

Rodzaj walorów	Walory i atrakcje turystyczne
przyrodnicze	<ul style="list-style-type: none"> • największy i najbardziej naturalny w Polsce oraz w Europie kompleks torfowisk niskich, przejściowych i wysokich, • rzeka Biebrza z licznymi starorzeczami i dopływami, • ogromna różnorodność szaty roślinnej, o wysokim stopniu naturalności i strefowym układzie, zawierająca wiele rzadkich gatunków (na 920 gatunków roślin naczyniowych 67 objętych jest ochroną gatunkową) i reliktyw; występują tu prawie wszystkie typy zbiorowisk wodnych, bagiennych i torfowiskowych spotykanych w Polsce, atrakcyjne przyrodniczo są również lasy olszowe, olszowo-brzozowe bory bagienne oraz zarośla wierzbowo-brzozowe, • bogata fauna, zwłaszcza ptaków (262 gatunki, często bardzo rzadkich w Polsce i w Europie, np. wodniczka, cietrzew, sowa błotna) oraz ryb (36 gatunków) i owadów (607 gatunków motyli, 400 gatunków pająków)
kulturowe	<ul style="list-style-type: none"> • obiekty starej architektury drewnianej, • zabytek techniki – Kanał Augustowski ze służą w Dębowie z 1826-1827, • XIX-wieczna twierdza w Osowcu, • zabytki sakralne: kościół w Wiźnie (z 1525 roku), Krasnymborze (1598 roku), Dolistowie (z 1771 roku), Jaminach (koniec XVIII wieku), liczne krzyże i kapliczki przydrożne, • Terenowy Ośrodek Edukacyjny w Osowcu

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Polska. Parki narodowe*, Wyd. Sport i Turystyka – MUZAS S.A., Warszawa 2000.

Walory i atrakcje turystyczne parku, zarówno przyrodnicze, jak i kulturowe, stanowią podstawę do kreowania atrakcyjnych produktów turystycznych. Do znanych imprez turystycznych organizowanych w Biebrzańskim Parku Narodowym należą:

- „Biebrzańskie Sianokosy”, czyli Mistrzostwa Europy w Koszeniu Bagiennych Łąk. Impreza ta, poprzez rywalizację sportową kosiarzy oraz zabawę, nie tylko promuje walory parku, ale również pozwala na ich czynną ochronę;
- „Wszechnica Biebrzańska” – są to cykliczne dwudniowe spotkania dla miłośników Bagien Biebrzańskich połączone z prelekcjami o przyrodzie, historii i kulturze Bagien Biebrzańskich;
- Targi Produktu Lokalnego „100 Pomysłów dla Biebrzy” – prezentacja oraz sprzedaż rękodzieła ludowego (hafciarstwo, plecionkarstwo, wikliniarstwo, tkactwo, rzeźba ludowa, pisankarstwo i wypieki pieczywa obrzędowego).

3. Ruch turystyczny w Biebrzańskim Parku Narodowym

W 2007 roku polskie parki narodowe odwiedziło około 10 922 tys. turystów¹¹, z czego 2,78% stanowili turyści odwiedzający parki narodowe w województwie podlaskim. Ruch turystyczny w parkach narodowych województwa podlaskiego przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Turystyka w parkach narodowych województwa podlaskiego w 2007 roku

Lp.	Park narodowy	Pow. ogółem w ha	Szlaki turystyczne	Liczba turystów	
				w tys.	na 1 ha
1.	Białowiecki	10 517,3	38,5	141,0	13,5
2.	Biebrzański	59 223	483,1	36,4	0,6
3.	Narwiański	7 350	58,3	6	0,8
4.	Wigierski	14999,5	228,9	120	8

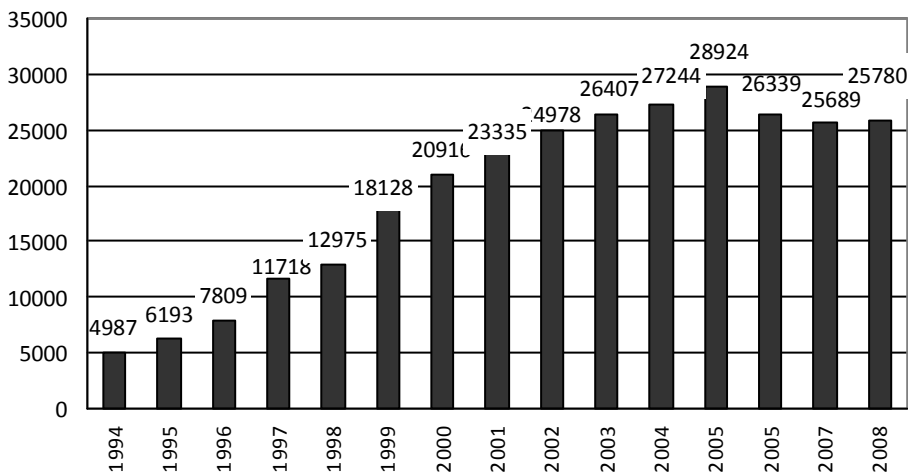
Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Ochrona środowiska 2008*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008.

Biebrzański Park Narodowy w 2007 roku odwiedziło 36,4 tys. turystów. Biorąc pod uwagę powierzchnię parku, dało to wskaźnik 0,6 os./ha. Znaczna część turystów odwiedza park w sposób niekontrolowany, nie dokonują zakupu biletów wstępu. W 2007 roku takie bilety wykupiło jedynie 25 689 turystów, czyli ok. 70%. Sprzedaż kart wstępu w latach 1994-2008 przedstawia rysunek 1.

Ruch turystyczny w parku wykazuje dużą sezonowość. Najwięcej turystów przybywa wiosną, co jest związane z obserwacją ptaków. W czerwcu i wrześniu park odwiedzają głównie grupy zbiorowe, przede wszystkim wycieczki szkolne w formie zajęć edukacyjnych. Natomiast w miesiącach letnich, związanych z wypoczynkiem urlopowym, najliczniejszą grupę turystów stanowią uczestnicy spływów kajakowych.

Znaczną część odwiedzających BPN stanowią turyści z Europy Zachodniej (szacunkowo ok. 20%), którzy przyjeżdżają w celu obserwacji rzadkich gatunków ptaków.

¹¹ *Ochrona środowiska 2008*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008, s. 290.

Źródło: Biebrzański Park Narodowy. Witryna internetowa: <http://www.biebrza.org.pl>, stan z 23.06.2009.

Rys. 1. Sprzedaż kart wstępu w Biebrzańskim Parku Narodowym w latach 1994-2008

W procesie udostępniania najcenniejszych przyrodniczo obszarów niezmiernie ważne jest skanalizowanie ruchu turystycznego do określonych, oznakowanych tras (szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych), przy których znajdują się najbardziej interesujące walory, części charakterystyczne lub reprezentatywne dla danego obszaru¹². W celu przystosowania walorów przyrodniczych do użytkowania turystycznego, z jednej strony – ułatwienia i uatrakcyjnienia turystom ich zwiedzania, z drugiej zaś – zabezpieczenia ich przed degradacją, na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego wyznaczono ścieżki edukacyjne oraz 483,1 km szlaków turystycznych. Są to w szczególności¹³:

- szlaki kajakowe (rzeką Biebrzą, Sidrą, Jegrznią, Brzozówką, Wissą oraz kanałami: Augustowskim, Woźnawiejskim i Rudzkim) o łącznej długości 223,2 km;
- szlaki rowerowe (7) o łącznej długości 60,1 km;
- szlaki piesze (14) o łącznej długości 157,6 km;

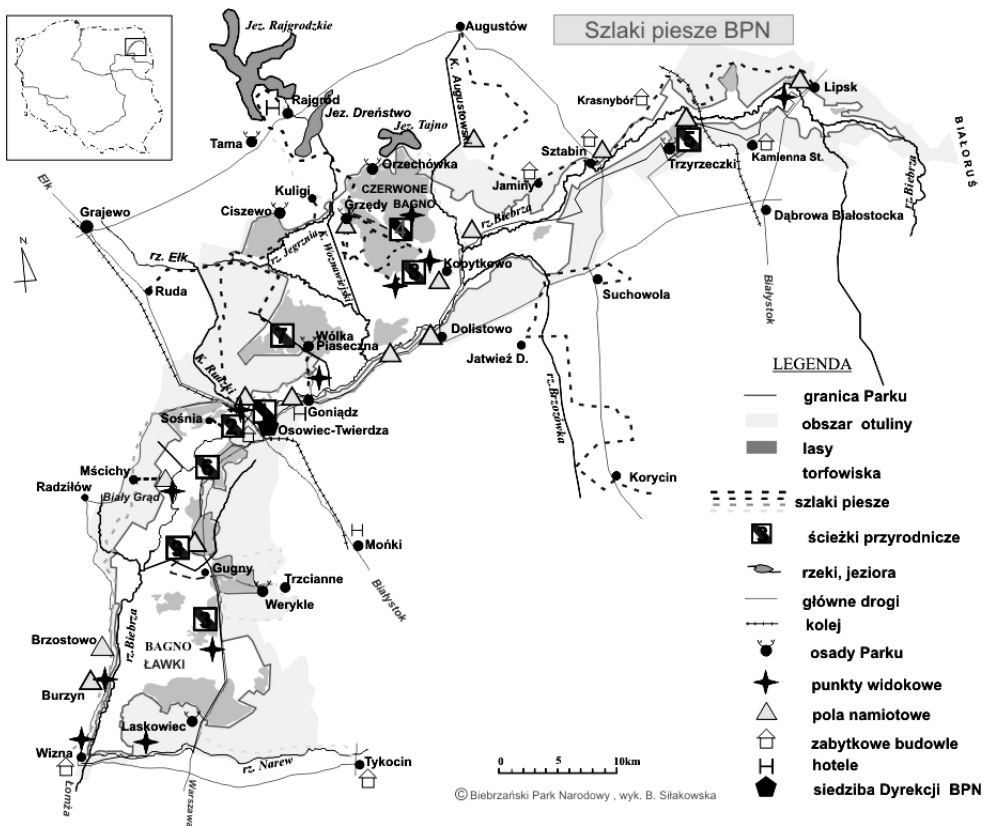
¹² H. Kiryluk: *Formy turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*, (w:) *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, (red.) B. Poskrobko, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok 2005, s. 44.

¹³ Biebrzański Park Narodowy. Witryna internetowa: <http://www.biebrza.org.pl>, stan z 23.06.2009.

- ścieżki edukacyjne (15) o łącznej długości 29,2 km;
- szlak konny o długości 29,2 km.

Na najatrakcyjniejszych przyrodniczo obszarach powstaje często nadmierna koncentracja ruchu turystycznego. Istotne znaczenie dla odciążenia tych miejsc ma uatrakcyjnianie wybranych części rzadziej odwiedzanych przez turystów obszarów.

Źródło: Biebrzański Park Narodowy. Witryna internetowa: <http://www.biebrza.org.pl>, stan z 23.06.2009

Rys. 2. Szlaki turystyczne piesze i ścieżki przyrodnicze w BPN

4. Atrakcyjność walorów Biebrzańskiego Parku Narodowego w opinii turystów

Cel, metody i narzędzia badawcze

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wyników badań sondażowych dotyczących poznania głównych motywów podróży turystycznych oraz realizowanych form wypoczynku na terenie Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz ocena przez turystów atrakcyjności jego walorów przyrodniczych i kulturowych.

Główną metodą badań był sondaż diagnostyczny przeprowadzony z wykorzystaniem techniki ankietowej. Sondażem objęto respondentów na zasadzie wyboru losowego.

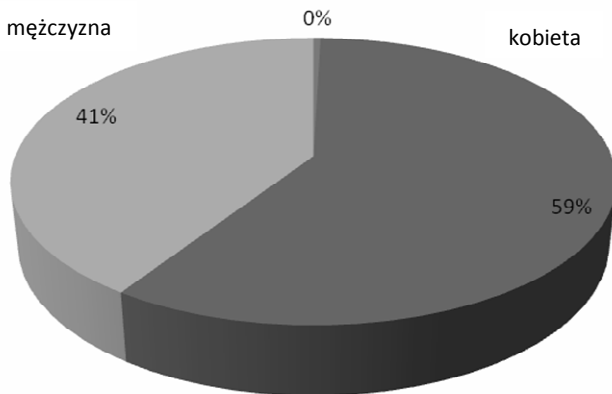
Badania przeprowadzone zostały w okresie maj-lipiec 2008 roku, na „Carskiej Drodze” w Biebrzańskim Parku Narodowym. Przeprowadzili je pracownicy Katedry Turystyki i Rekreacji Wydziału Zarządzania Politechniki Białostockiej oraz studenci I i II roku Turystyki i rekreacji.

W przyjętej metodzie oceny atrakcyjności walorów turystycznych wzięto pod uwagę następujące elementy:

- środowiska przyrodniczego, takie jak: krajobraz, wody, bagna i torfowiska, lasy, bogactwo flory, unikalność flory, bogactwo fauny, unikalność fauny;
- środowiska kulturowego, takie jak: odmienność kulturowa, zabytki kultury, architektura wiejska, folklor, rękodzielnictwo, kuchnia regionalna, kontakt z ludnością miejscową.

Charakterystyka respondentów

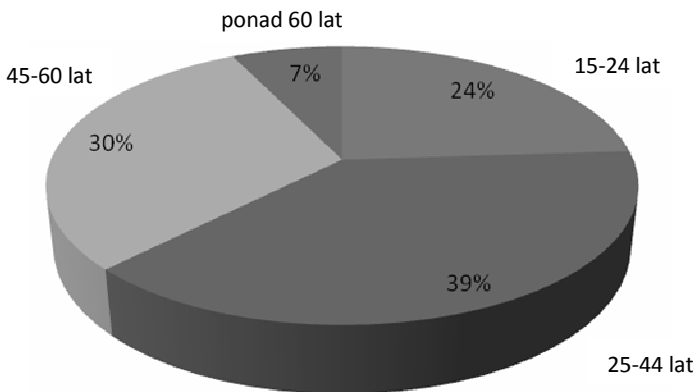
Badaniem ankietowym objęto 221 osób powyżej 15 roku życia, w tym 131 kobiet, które stanowiły 59% respondentów i 90 mężczyzn – 41% (rys. 3).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 3. Płeć respondentów

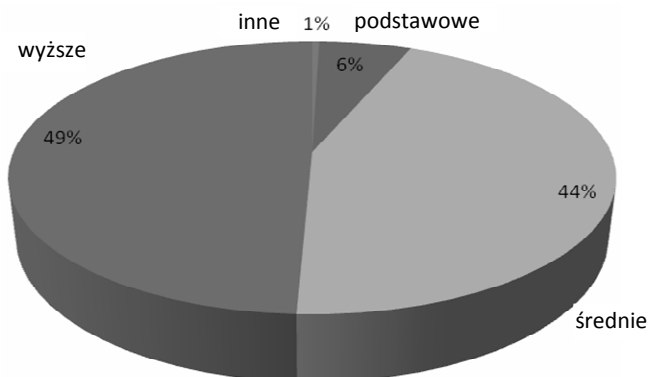
Wśród respondentów najliczniejszą grupę stanowiły osoby w przedziale wiekowym 25-44 lat – 39% ankietowanych oraz wieku 45-60 lat – 30%. Turyści w wieku 15-24 lata stanowili 24% ankietowanych, natomiast grupa osób powyżej 60 roku życia – zaledwie 7%. Strukturę wieku respondentów przedstawia rysunek 4.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 4. Wiek respondentów

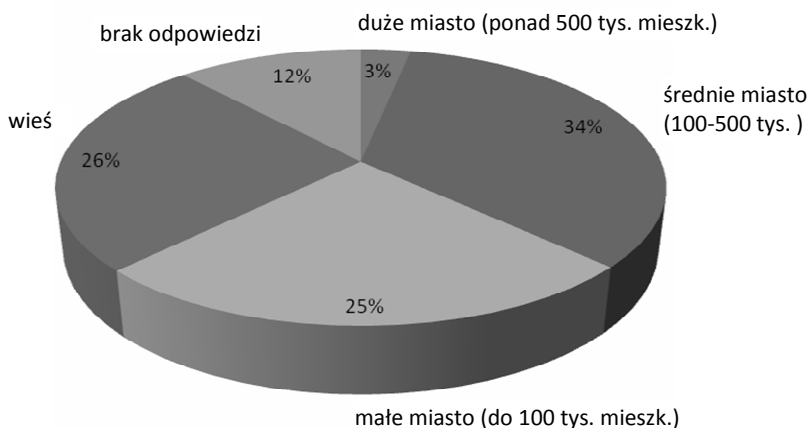
Analizując respondentów pod względem wykształcenia największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym – 49% i średnim – 44%. Osoby z wykształceniem podstawowym stanowiły 6% (rys. 5).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 5. Wykształcenie respondentów

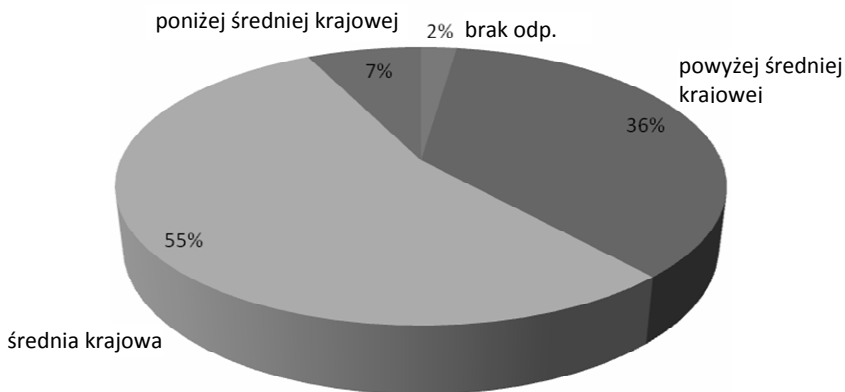
Biorąc pod uwagę miejsce pochodzenia turystów Dolinę Biebrzy odwiedzają najczęściej turyści spoza województwa podlaskiego – 59% ankietowanych, zaś mieszkańcy województwa – stanowią ok. 37% (rysunek 4). Najliczniejszą grupę turystów stanowią mieszkańcy średnich miast (od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców) – 34% respondentów. Liczną grupę respondentów – 25% stanowili również mieszkańcy małych miast (do 100 tys. mieszkańców) i wsi – 26%. Mieszkańcy dużych aglomeracji (powyżej 500 tys.) stanowili zaledwie 3% (rys. 6).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 6. Miejsce zamieszkania

Analizując dobrobyt materialny respondentów najliczniejszą grupę, bo aż 55% stanowili turyści posiadający dochód na 1 członka rodziny na poziomie średniej krajowej. Stosunkowo liczną grupę – 36% stanowili również turyści o dochodzie powyżej średniej krajowej (rys. 7).

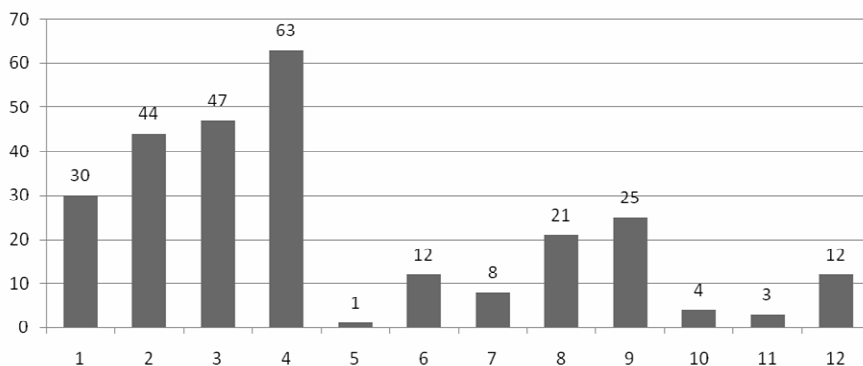
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 7. Dobrobyt materialny respondentów (dochód na 1 członka rodziny)

a) Główne motywy przyjazdów turystów do Biebrzańskiego Parku Narodowego i preferowane formy obcowania z przyrodą

Bardzo ważną rolę wśród czynników rozwoju turystyki, kształtującym model wypoczynku turystycznego, odgrywają motywy podróży turystycznych. Wyznaczają one powstanie popytu na określone dobra i usługi turystyczne.

Wśród głównych motywów podróży turystycznych do Biebrzańskiego Parku Narodowego turyści najczęściej wskazywali motyw poznawczy, rekreacyjno-zdrowotny (wypoczynek czynny), wypoczynkowo-zdrowotny (wypoczynek bierny) oraz relaksacyjno-zdrowotny (kontemplacja). Motywy podróży turystycznych do BPN przedstawia rysunek 8.

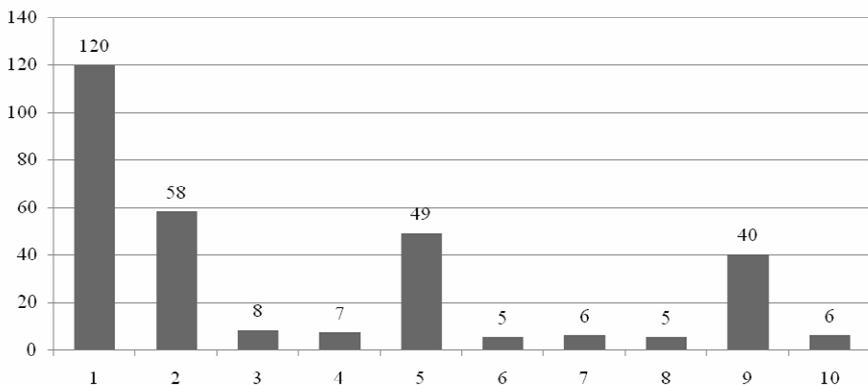
1 – relaksacyjno-zdrowotny, 2 – wypoczynkowo-zdrowotny (bierny), 3 – rekreacyjno-zdrowotny (czynny), 4 – poznawczy, 5 – altruistyczny, 6 – służbowy, 7 – twórczy, 8 – sentymalny, 9 – rozrywkowy, 10 – sportowy, 11 – użytkowo-rekreacyjny, 12 – inny

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 8. Główny motyw podróży turystycznej

Biebrzański Park Narodowy posiada korzystne warunki do uprawiania różnych form turystyki i rekreacji. Jest jednym z najbardziej przydatnych w Polsce terenów do uprawiania turystyki przyrodniczej. Sprzyja temu zarówno charakter walorów, jak też duża powierzchnia parku oraz niewielkie zaludnienie. W tym celu wykorzystuje się przede wszystkim sieć znakowanych szlaków turystycznych i ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych oraz punktów widokowych.

Badając preferowane formy obcowania turystów z przyrodą respondenci najczęściej wymieniali wycieczki piesze, rowerowe, kajakarstwo i obserwacje przyrodnicze (rys. 9).

1 – wycieczki piesze, 2 – wycieczki rowerowe, 3 – wycieczki konne, 4 – narciarstwo, 5 – kajakarstwo, 6 – żeglarstwo, 7 – wędkarstwo, 8 – łowiectwo, 9 – obserwacje przyrodnicze, 10 – inne

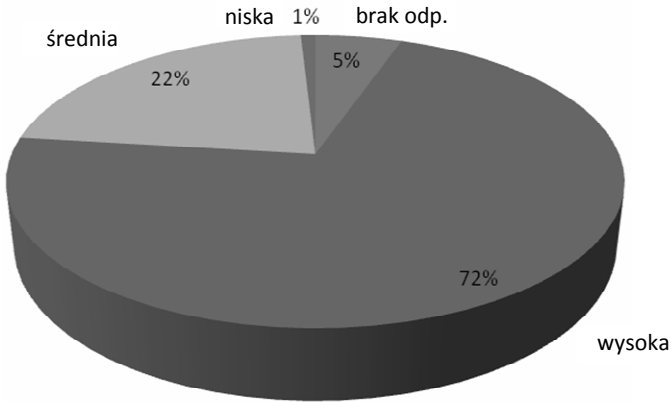
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 9. Preferowana forma obcowania z przyrodą

b) Postrzeganie przez turystów atrakcyjności walorów Biebrzańskiego Parku Narodowego

Ocena atrakcyjności turystycznej określonego obszaru jest w dużej mierze oceną subiektywną każdego turysty. Ten sam walor może być zatem w różny sposób oceniony przez turystów, na przykład w zależności od ich poziomu wiedzy, wykształcenia, potrzeb, czy oczekiwań związanych z wyjazdem turystycznym.

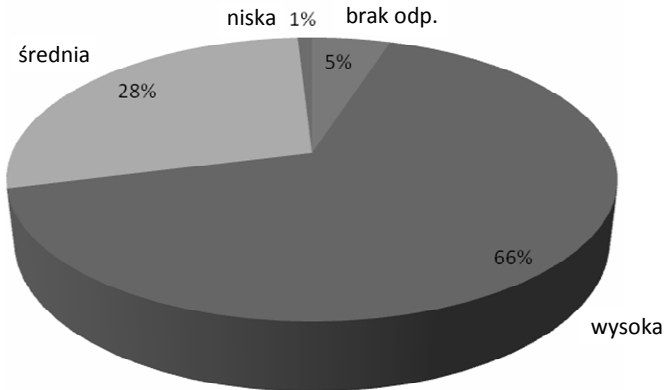
W ocenie atrakcyjności walorów przyrodniczych obszaru Basenu Biebrzy badani respondenci najwyżej ocenili krajobraz. Uzyskał on aż 72% ocen wysokich. 22% ankietowanych wskazało na średnią atrakcyjność krajobrazu, a jedynie 1% – niską. Walory krajobrazowe tworzy przede wszystkim duża mozaikowatość siedlisk oraz meandry Biebrzy. Ocena atrakcyjności turystycznej krajobrazu Basenu Biebrzy przedstawia rysunek 10.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 10. Ocena atrakcyjności turystycznej krajobrazu Basenu Biebrzy

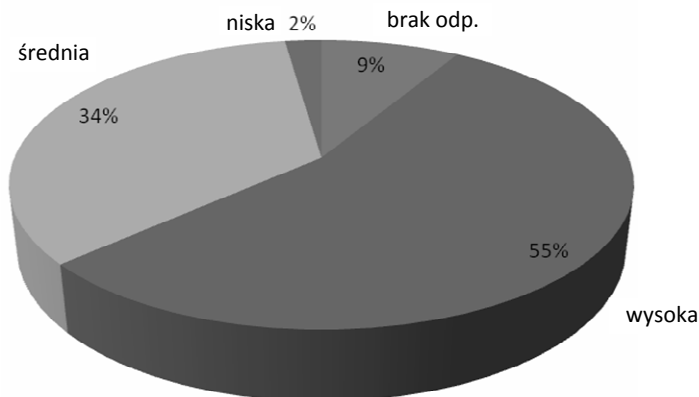
Ponad połowa respondentów oceniła również wysoko atrakcyjność turystyczną lasów (66%), bagien i torfowisk (55%) oraz wód (52%), co pokazano na rysunkach 11-13.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 11. Ocena atrakcyjności turystycznej lasów

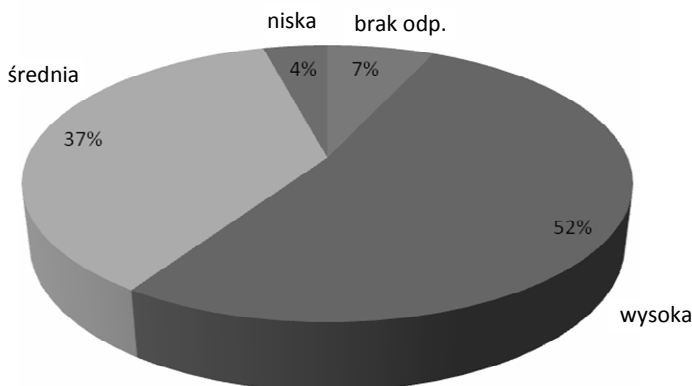

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 12. Ocena atrakcyjności turystycznej bagien i torfowisk

Ocena atrakcyjności walorów przyrodniczych zróżnicowana jest bardzo w zależności od prezentowanych postaw respondentów wobec środowiska. Dla przykładu przeprowadzona ocena atrakcyjności bagien i torfowisk dla dwóch skrajnych postaw – przedstawiciele głębokiej ekologii i postawy obojętnej wykazała, że wśród przedstawiciele głębokiej ekologii ocena wysoka stanowi aż 83%, natomiast w przypadku postawy obojętnej – tylko 27%.

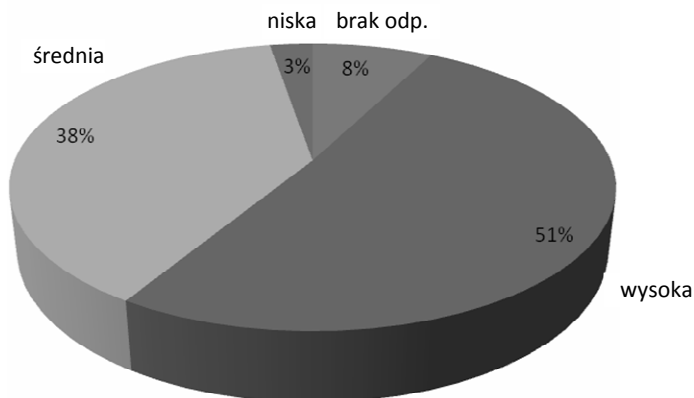
W przypadku wód na wysoką atrakcyjność turystyczną wskazało 52% respondentów, na średnią – 37%, a na niską 4% .

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 13. Ocena atrakcyjności turystycznej wód Basenu Biebrzy

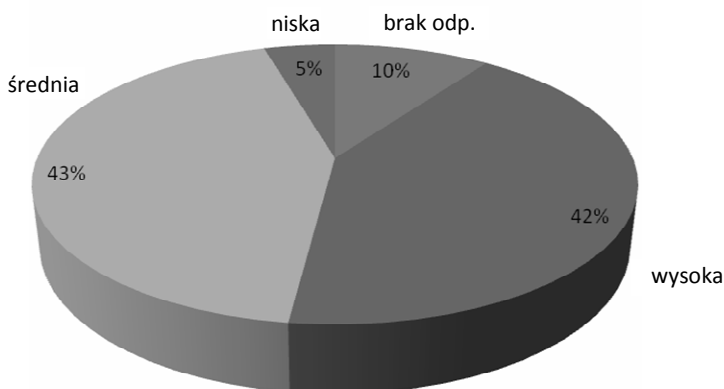
Kolejnymi walorami przyrodniczym poddanymi ocenie były: bogactwo i unikatowość flory oraz bogactwo i unikatowość fauny. Bogactwo flory uzyskało 51% ocen wysokich, 38% średnich i tylko 3% niskich (rys. 14). Tak więc turyści dostrzegają różnorodność szaty roślinnej parku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 14. Ocena bogactwa flory

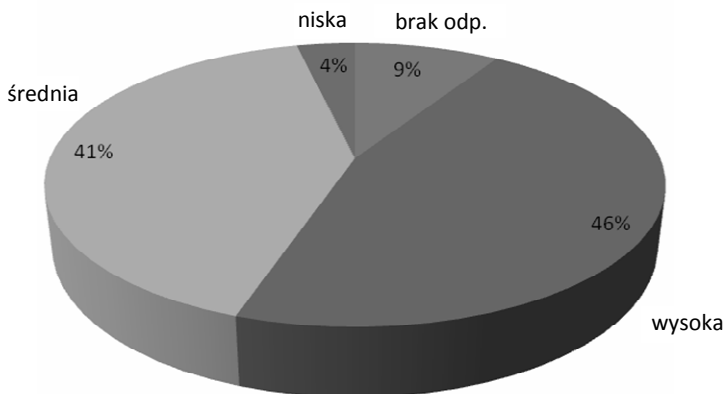
W przypadku oceny unikatowości flory nie wystąpiła już wyraźna przewaga ocen wysokich. 43% respondentów średnio postrzega atrakcyjność tego waloru i prawie tyłu samo – 42% wysoko (rys. 15).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

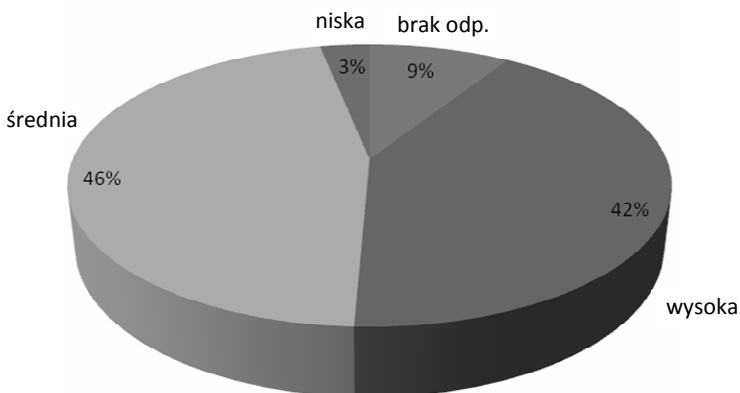
Rys. 15. Ocena unikalności flory

Biebrzański Park Narodowy stanowi jedną z najbogatszych w Polsce ostoje ptaków wodno-błotnych, która ma rangę międzynarodową. Zaobserwowano tu ich dużą różnorodność (występuje np. dubelt, wodniczka, cietrzew, orlik grubodzioby, batalion). Dolinę rzeki zamieszkuje 48 gatunków ssaków (np. wydry, borsuki, grostaje, jenoty a nawet wilki). Park słynie przede wszystkim z największej w Polsce populacji łośi (ok. 650 sztuk) oraz przywróconej na te tereny populacji bobra (ponad 1000 osobników). Jednak mniej niż połowa ankietowanych turystów – 46% wysoko ocenia bogactwo fauny i 42% wysoko ocenia jej unikalność (rys. 16, 17).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 16. Ocena bogactwa fauny

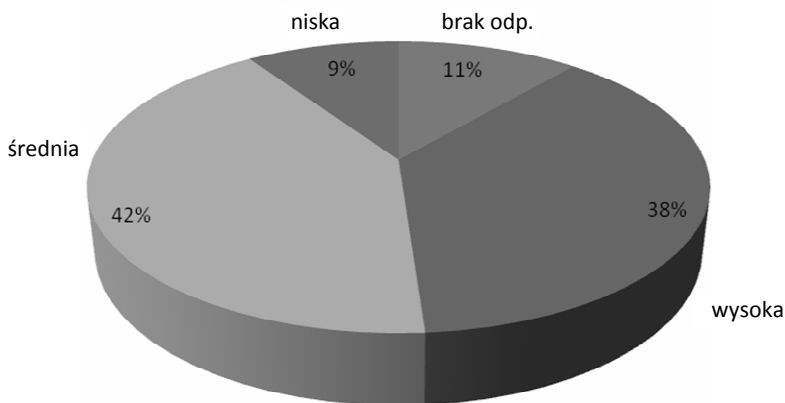
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 17. Unikalności fauny

Świadomi stopnia atrakcyjności tych walorów są jedynie respondenci w grupie przedstawicielei głębokiej ekologii – unikalności fauny uzyskała 63% ocen wysokich.

Na atrakcyjność turystyczną Biebrzańskiego Parku Narodowego wpływają również **walory kulturowe**. Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych należy stwierdzić, iż opinie turystów na temat oceny ich atrakcyjności turystycznej są dużo bardziej zróżnicowane, niż przy ocenie walorów przyrodniczych. W badanej grupie respondentów żaden z ocenianych elementów walorów kulturowych nie uzyskał nawet połowy ocen wysokich, natomiast zdecydowanie dominującą oceną – jest średnia atrakcyjność turystyczna.

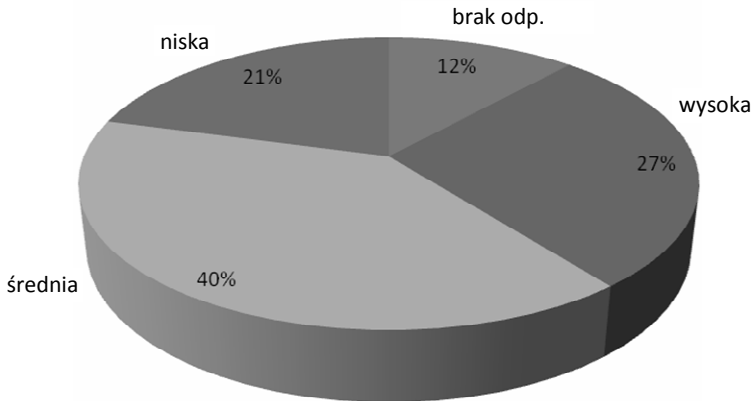
Respondenci najwyżej ocenili w tej grupie kontakt z ludnością miejscową – 38% ocen wysokich i 42% średnich (rys. 18).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

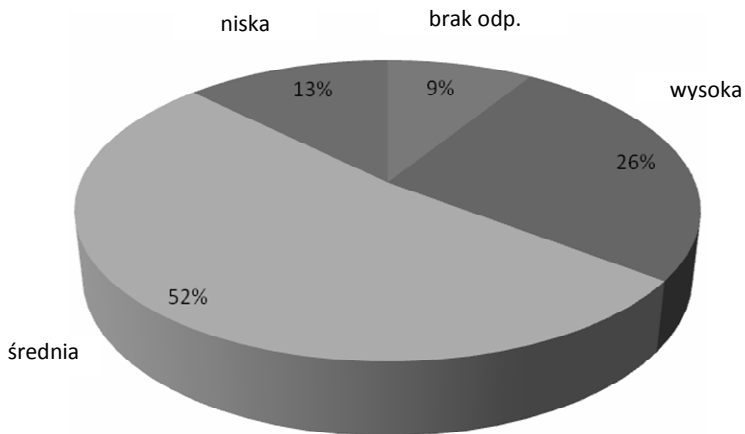
Rys. 18. Ocena atrakcyjności turystycznej kontaktów z ludnością miejscową

Kolejną grupą walorów kulturowych, która uzyskała najwięcej ocen wysokich jest odmienność kulturowa obszaru (27%), architektura wiejska (26%), kuchnia regionalna (24%) i zabytki kultury (20%). Strukturę tych ocen przedstawiają rysunki 19-22.

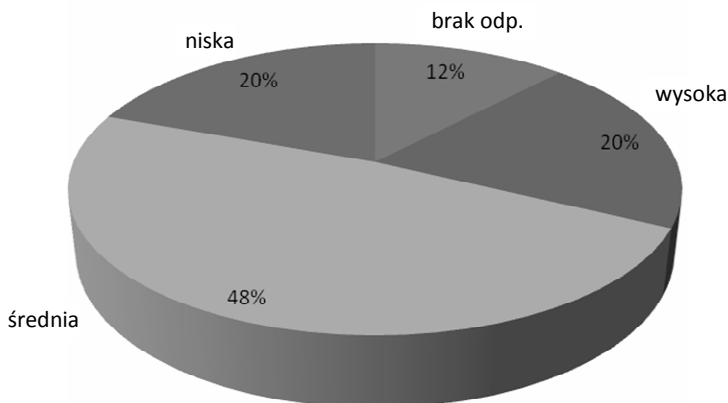
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 19. Ocena atrakcyjności turystycznej odmienności kulturowej obszaru

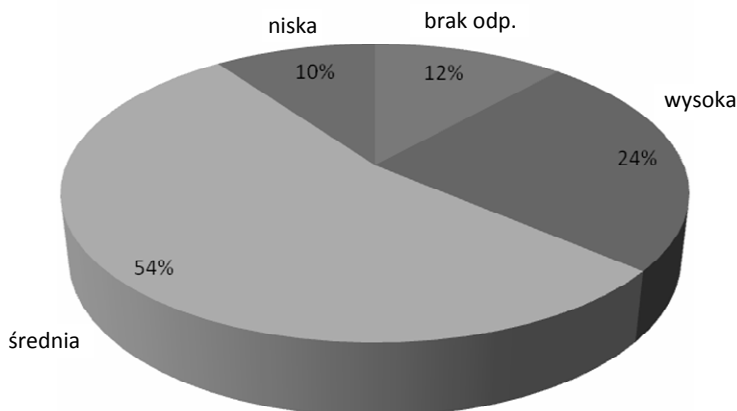
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 20. Ocena atrakcyjności turystycznej architektury wiejskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

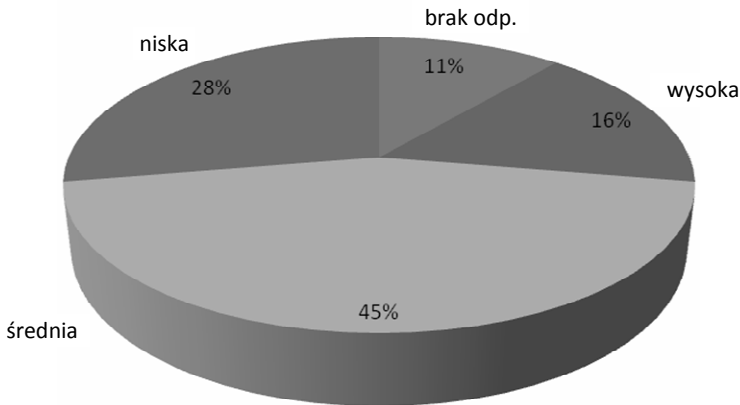
Rys. 21. Ocena atrakcyjności turystycznej zabytków kultury

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

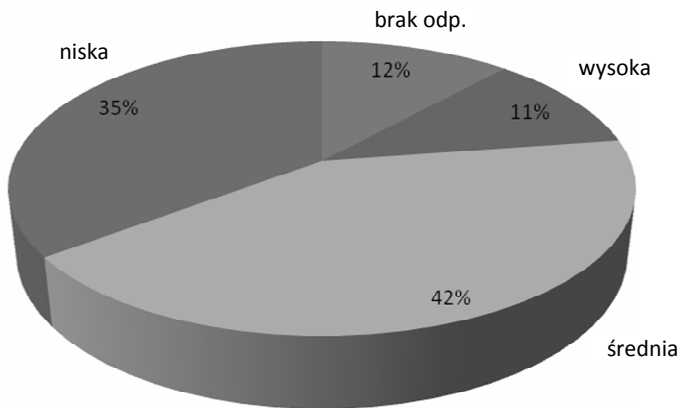
Rys. 22. Ocena atrakcyjności turystycznej kuchni regionalnej

W ocenie walorów kulturowych należy zwrócić uwagę, iż wśród badanej grupy respondentów wielu ankietowanych nisko oceniło ich atrakcyjność turystyczną. Aż 35% respondentów niską ocenę przypisała rękodzielnictwu, a 28% – folklorowi (rys. 23,24). Świadczyć to może o małej rozpoznawalności tych walorów w świadomości turystów i wskazuje na potrzebę tworzenia produktów kulturowych i ich promocję.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 23. Ocena atrakcyjności turystycznej folkloru

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Rys. 24. Ocena atrakcyjności turystycznej rękodzielnictwa

Podsumowanie

Biebrzański Park Narodowy ze względu na niepowtarzalne walory przyrodnicze, stanowi obszar unikatowy w skali kraju i Europy, który przyciąga coraz większą liczbę turystów. Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych należy stwierdzić, że:

1. wśród głównych motywów podróży turystycznych do Biebrzańskiego Parku Narodowego dominują motywy: **poznawczy, rekreacyjno-zdrowotny** (wypoczynek czynny), **wypoczynkowo-zdrowotny** (wypoczynek bierny) oraz **relaksacyjno-zdrowotny** (kontemplacja),
2. turyści preferują następujące formy obcowania z przyrodą: **wycieczki piesze, rowerowe, kajakarstwo i obserwacje przyrodnicze**,
3. **w ocenie atrakcyjności walorów przyrodniczych obszaru Basenu Biebrzy turyści najwyżej oceniają krajobraz (72%), a w dalszej kolejności lasy (66%), bagna i torfowiska (55%) oraz wody (52%),**
4. pod względem atrakcyjności walorów pozaprzyrodniczych najwięcej **ocen wysokich** uzyskały: **kontakt z ludnością (38%), odmienność kulturowa (27%), architektura wiejska (26%) i kuchnia regionalna (24%)**. Natomiast najwięcej wskazań **ocen niskich** uzyskało: **rękodzielnictwo (35%), folklor (28%), odmienność kulturowa (21%), zabytki kultury (20%)**.

Rosnące zainteresowanie turystów Biebrzańskim Parkiem Narodowym rodzi potrzebę monitoringu i kontroli ruchu turystycznego, aby nie dopuścić do nadmiernej koncentracji ruchu na najatrakcyjniejszych przyrodniczo obszarach. Istotne znaczenie dla odciążenia tych miejsc może mieć uatrakcyjnianie wybranych części parku rzadziej odwiedzanych przez turystów, a także większa promocja walorów kulturowych. Ze względu na specyfikę obszaru potrzebna jest budowa specjalnych kładek turystycznych, ułatwiających poruszanie się i poznawanie środowiska przyrodniczego na obszarach bagiennych i podmokłych oraz budowa wież widokowych pozwalających na rozległe obserwacje przyrody i krajobrazu parku.

Biorąc pod uwagę główne motywy podróży turystycznych do Biebrzańskiego Parku Narodowego oraz preferowane formy kontaktu z przyrodą można by rozważyć również zaadaptowanie „Carskiej Drogi” jako drogi krajobrazowej. Wytężenie drogi krajobrazowej, obok wielu elementów przyrodniczych, kulturowych oraz estetycznych krajobrazu, może być elementem podnoszącym atrakcyjność turystyczną obszaru. Droga ta będzie miała istotny wpływ na pozytywny odbiór przestrzeni przez turystów (deklarujących głównie sympatię wobec przyrody), spełniała ważną rolę przyrodniczą, komunikacyjno-techniczną, a także wizualno-estetyczną. Droga krajobrazowa wraz z odpowiednią infrastrukturą będzie ekspozycjonować i promować krajobraz, który został najwyżej oceniony przez turystów wśród walorów przyrodniczych. Odpowiednio zagospodarowana pozwoli również ograniczyć niekorzystny wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze i odpowiednio ukierunkowując ruch turystyczny.

Piśmiennictwo

1. Ciechorska A. 1998. *Jakie czynniki przyrodnicze decydują o atrakcyjności i przydatności turystycznej terenu*, "Aura", nr 4.
2. Kiryluk H. 2005. *Formy turystyki na obszarach przyrodniczo cennych*, (w:) *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, (red.) B. Poskrobko, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
3. Kiryluk H. 2005. *Walory i atrakcje turystyczne obszarów przyrodniczo cennych*, (w:) *Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych*, (red.) B. Poskrobko, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok.
4. Kowalczyk A. 1997. *Geografia turystyki*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
5. Kruczek Z. 1999. *Sacha S., Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Wyd. PROKSE-NIA, Kraków.
6. Kuchcińska A. 1986. *Kuchciński J., Elementy turystyki i geografii turystycznej*, Wyd. Spółdzielcze, Warszawa.
7. Lijewski T., Mikułowski B., Wyrzykowski J. 1998. *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa.
8. *Ochrona środowiska 2008*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2008.
9. *Polska. Parki narodowe*, Wyd. Sport i Turystyka – MUZAS S.A., Warszawa 2000.
10. *Regionalne aspekty Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, (red.) G. Gołębki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań 1999.